

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

22 iunie 2022 *

„Trimitere preliminară – Înțelegeri – Articolul 101 TFUE – Directiva 2014/104/UE – Articolele 10, 17 și 22 – Acțiuni în despăgubire în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a Uniunii Europene – Termen de prescripție – Presumție simplă privind existența unui prejudiciu – Cuantificarea prejudiciului suferit – Transpunere tardivă a directivei – Aplicare în timp – Dispoziții de drept material și procedural”

În cauza C-267/20,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Audiencia Provincial de León (Curtea Provincială din León, Spania), prin decizia din 12 iunie 2020, primită de Curte la 15 iunie 2020, în procedura

Volvo AB (publ.),

DAF Trucks NV

împotriva

RM,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Arabadjiev (raportor), președinte de cameră, doamna I. Ziemele și domnii T. von Danwitz, P. G. Xuereb și A. Kumin, judecători,

avocat general: domnul A. Rantos,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Volvo AB (publ.), de N. Gómez Bernardo și R. Murillo Tapia, abogados;
- pentru DAF Trucks NV, de C. Gual Grau, abogado, M. de Monchy și J. K. de Pree, advocaten, D. Sarmiento Ramírez-Escudero și P. Vidal Martínez, abogados;

* Limba de procedură: spaniola.

- pentru RM, de M. Picón González, procuradora, și I. San Primitivo Arias, abogado;
 - pentru guvernul spaniol, de L. Aguilera Ruiz și S. Centeno Huerta, în calitate de agenți;
 - pentru guvernul estonian, de A. Kalbus, în calitate de agent;
 - pentru Comisia Europeană, de S. Baches Opi, M. Farley și G. Meessen, în calitate de agenți,
- după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 28 octombrie 2021,
- pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 101 TFUE, a articolelor 10 și 17 și a articolului 22 alineatul (2) din Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene (JO 2014, L 349, p. 1), precum și a principiului efectivității.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Volvo AB (publ.) și DAF Trucks NV, pe de o parte, și RM, pe de altă parte, în legătură cu o acțiune în despăgubire introdusă de RM și având ca obiect repararea prejudiciului rezultat dintr-o încălcare a articolului 101 TFUE, constatată de Comisia Europeană, care a fost săvârșită de mai mulți constructori de camioane, printre care și Volvo și DAF Trucks.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Considerentul (47) al Directivei 2014/104 are următorul cuprins:

„Pentru a remedia asimetria informațională și o parte dintre dificultățile aferente cuantificării prejudiciului în cauzele din domeniul dreptului concurenței, precum și pentru a asigura eficacitatea cererilor de despăgubiri, este necesară existența prezumției că încălcările sub forma unui cartel cauzează prejudicii, în special printr-un efect asupra prețurilor. În funcție de elementele de fapt ale cauzei, existența cartelurilor duce la o creștere a prețurilor sau previne [a se citi «împiedică»] scăderea prețurilor care ar fi survenit în absența cartelului. Presumția nu ar trebui să acopere quantumul concret al prejudiciului. Ar trebui să se permită autorilor încălcării să răstoarne o astfel de prezumție. Este necesar ca această prezumție simplă să fie limitată la carteluri, dată fiind natura secretă a cartelurilor, care sporește asimetria informațională și îngreunează obținerea probelor necesare de către reclamanți pentru dovedirea prejudiciului.”
- 4 Articolul 10 din această directivă, intitulat „Termene de prescripție”, prevede:

„(1) Statele membre, în conformitate cu prezentul articol, prevăd norme aplicabile termenelor de prescripție pentru introducerea acțiunilor în despăgubire. Normele stabilesc când începe să curgă

termenul de prescripție, care este durata acestuia și circumstanțele în care termenul de prescripție se întrerupe sau se suspendă.

(2) Termenele de prescripție nu încep să curgă înainte de încetarea încălcării legislației în materie de concurență și înainte ca reclamantul să fi cunoscut sau să fi trebuit în mod rezonabil să fi cunoscut:

(a) comportamentul adoptat și faptul că acesta constituie o încălcare a legislației în materie de concurență;

(b) faptul că încălcarea legislației în materie de concurență i-a adus un prejudiciu și

(c) identitatea autorului încălcării.

(3) Statele membre se asigură că termenele de prescripție pentru introducerea unei acțiuni în despăgubire sunt de cel puțin cinci ani.

(4) Statele membre se asigură că un termen de prescripție este suspendat sau, în funcție de legislația națională, întrerupt, în cazul în care o autoritate în materie de concurență desfășoară acțiuni în scopul investigației sau proceduri cu privire la o încălcare a legislației în materie de concurență la care se referă acțiunea în despăgubire. Suspendarea încetează cel mai devreme la un an după ce decizia de constatare a încălcării rămâne definitivă sau după ce procedurile încetează în alt mod.”

5 Articolul 17 din directiva menționată, intitulat „Cuantificarea prejudiciului”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că nici sarcina probei și nici standardul probatoriu necesare pentru cuantificarea prejudiciului nu fac practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea dreptului la despăgubiri. Statele membre se asigură că instanțele naționale sunt abilitate, în conformitate cu procedurile naționale, pentru a estima quantumul prejudiciului în cazul în care se constată că un reclamant a suferit un prejudiciu, dar cuantificarea exactă, pe baza elementelor de probă disponibile, a prejudiciului suferit este practic imposibilă sau excesiv de dificilă.

(2) Se presupune că încălcările sub forma unor carteluri provoacă prejudicii. Autorul încălcării are dreptul de a răsturna o astfel de prezumție.

(3) Statele membre se asigură că, în cadrul unei proceduri referitoare la o acțiune în despăgubire, o autoritate națională în materie de concurență poate, la cererea unei instanțe naționale, să acorde asistență respectivei instanțe naționale în vederea determinării quantumului despăgubirilor, dacă autoritatea națională în materie de concurență respectivă consideră adecvată această asistență.”

6 Articolul 21 alineatul (1) din aceeași directivă are următorul cuprins:

„Statele membre asigură intrarea în vigoare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative necesare pentru a se conforma prezentei directive până la 27 decembrie 2016. Statele membre comunică fără întârziere Comisiei textul respectivelor dispoziții.

Atunci când statele membre adoptă măsurile menționate, acestea cuprind o trimitere la prezenta directivă sau sunt însoțite de o astfel de trimitere la data publicării lor oficiale. Statele membre stabilesc modalitatea de efectuare a acestei trimiteri.”

7 Articolul 22 din Directiva 2014/104, intitulat „Aplicarea în timp”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că măsurile naționale adoptate în temeiul articolului 21 în vederea asigurării conformității cu dispozițiile de drept material din prezenta directivă nu se aplică retroactiv.

(2) Statele membre se asigură că orice măsuri naționale adoptate în temeiul articolului 21, în afara celor menționate la alineatul (1), nu se aplică acțiunilor în despăgubire cu privire la care o instanță națională a fost sesizată înainte de 26 decembrie 2014.”

8 Articolul 25 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101 și 102 TFUE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167) prevede:

„Prescripția curge din ziua în care se comite încălcarea. Totuși, în cazul unor încălcări continue sau repetate, timpul se calculează din ziua încetării încălcării.”

9 Potrivit articolului 30 din acest regulament, intitulat „Publicarea deciziilor”:

„(1) Comisia publică deciziile pe care le adoptă în temeiul articolelor 7-10, 23 și 24.

(2) Publicarea indică numele părților și conținutul principal al deciziei, inclusiv sancțiunile aplicate. Aceasta ia în considerare interesul legitim al întreprinderilor în protejarea secretelor lor de afaceri.”

Dreptul spaniol

10 Potrivit articolului 74 alineatul 1 din Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (Legea 15/2007 privind protecția concurenței) din 3 iulie 2007 (BOE nr. 159 din 4 iulie 2007, p. 28848), astfel cum a fost modificată prin Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen Directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplamamiento de trabajadores (Decretul-lege regal 9/2017 de transpunere a directivelor Uniunii Europene în materie financiară, comercială și de sănătate și privind detașarea lucrătorilor) din 26 mai 2017 (BOE nr. 126 din 27 mai 2017, p. 42820) (denumită în continuare „Legea 15/2007, astfel cum a fost modificată prin Decretul-lege regal 9/2017”):

„Termenul de prescripție a acțiunii în răspundere pentru prejudiciul rezultat dintr-o încălcare a legislației în materie de concurență este de cinci ani.”

11 Articolul 76 alineatele 2 și 3 din Legea 15/2007, astfel cum a fost modificată prin Decretul-lege regal 9/2017, prevede:

„2. Dacă se stabilește că reclamantul a suferit un prejudiciu, dar este practic imposibil sau excesiv de dificil să se cuantifice cu precizie prejudiciul suferit pe baza elementelor de probă disponibile, instanțele sunt competente să estimeze quantumul despăgubirilor pentru prejudiciul respectiv.

3. În ceea ce privește încălcările săvârșite în cadrul unui cartel, se prezumă, până la proba contrară, că acestea cauzează un prejudiciu.”

- 12 Prima dispoziție tranzitorie din Decretul-lege regal 9/2017, care transpune în dreptul spaniol Directiva 2014/104, intitulată „Regimul tranzitoriu în domeniul acțiunilor în despăgubire care rezultă din încălcări ale legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene”, prevede:

„1. Dispozițiile articolului 3 din prezentul decret-lege regal nu se aplică retroactiv.

2. Dispozițiile articolului 4 din prezentul decret-lege regal nu se aplică decât procedurilor inițiate după intrarea sa în vigoare.”

- 13 Articolul 1902 din Código Civil (Codul civil) prevede:

„Orice persoană care, prin acțiunea sau prin omisiunea sa, cauzează un prejudiciu altei persoane, din culpă sau din neglijență, este obligată să repare prejudiciul cauzat.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 14 În cursul anilor 2006 și 2007, RM a cumpărat de la Volvo și de la DAF Trucks trei camioane fabricate de aceste societăți.
- 15 La 19 iulie 2016, Comisia a adoptat Decizia C(2016) 4673 final referitoare la o procedură inițiată în temeiul articolului 101 [TFUE] și al articolului 53 din Acordul privind SEE (Cazul AT.39824 – Camioane) și a publicat un comunicat de presă în această privință. La 6 aprilie 2017, conform articolului 30 din Regulamentul nr. 1/2003, această instituție a publicat rezumatul deciziei respective în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*.
- 16 Prin decizia menționată, Comisia a constatat că mai mulți fabricanți de camioane, printre care și Volvo și DAF Trucks, au încălcat articolul 101 TFUE și articolul 53 din Acordul privind Spațiul Economic European (SEE) din 2 mai 1992 (JO 1994, L 1, p. 3, Ediție specială, 11/vol. 53, p. 4) prin faptul că s-au înțeles, pe de o parte, cu privire la stabilirea prețurilor și la majorarea prețurilor brute ale camioanelor cu greutatea între 6 și 16 tone, și anume camioane de tonaj mediu, sau peste 16 tone, și anume camioane de tonaj mare, în Spațiul Economic European și, pe de altă parte, cu privire la calendarul și la repercutarea costurilor aferente introducerii tehnologiilor în materie de emisii impuse prin normele EURO 3-6. În ceea ce privește societățile Volvo și DAF Trucks, încălcarea a durat de la 17 ianuarie 1997 până la 18 ianuarie 2011.
- 17 La 27 mai 2017, respectiv la cinci luni de la expirarea termenului de transpunere a Directivei 2014/104, a intrat în vigoare Decretul-lege regal 9/2017, care transpune această directivă în dreptul spaniol.
- 18 La 1 aprilie 2018, RM a introdus la Juzgado de lo Mercantil de León (Tribunalul Comercial din León, Spania) o acțiune împotriva societăților Volvo și DAF Trucks. Prin acțiunea respectivă se urmărește repararea prejudiciului pe care RM l-ar fi suferit din cauza practicilor anticoncurențiale la care au recurs aceste două societăți. Acțiunea menționată se întemeiază, cu titlu principal, pe dispozițiile relevante ale Legii 15/2007, astfel cum a fost modificată prin Decretul-lege regal 9/2017, și, cu titlu subsidiar, pe regimul general al răspunderii civile extracontractuale, în special pe articolul 1902 din Codul civil. Acțiunea constituie o acțiune în despăgubire introdusă în urma unei decizii definitive a Comisiei prin care se constată încălcarea articolului 101 TFUE și a articolului 53 din Acordul privind Spațiul Economic European.

- 19 Volvo și DAF Trucks s-au opus acestei acțiuni, arătând printre altele că era prescrisă și că RM nu a dovedit existența unei legături de cauzalitate între încălcarea constatată în Decizia C(2016) 4673 final și majorarea prețului camioanelor.
- 20 Prin hotărârea din 15 octombrie 2019, Juzgado de lo Mercantil de León (Tribunalul Comercial din León) a admis în parte acțiunea formulată de RM și a obligat societățile Volvo și DAF Trucks să îi plătească lui RM o despăgubire echivalentă cu 15 % din prețul de achiziție al camioanelor, majorată cu dobânda legală, fără a obliga însă aceste societăți la plata cheltuielilor de judecată. Instanța a respins excepția prescripției invocată de Volvo și DAF Trucks în special pentru motivul că termenul de cinci ani prevăzut la articolul 74 din Legea 15/2007, astfel cum a fost modificată prin Decretul-lege regal 9/2017, care transpune articolul 10 alineatul (3) din Directiva 2014/104, era în vigoare la momentul introducerii acțiunii, fiind, așadar, aplicabil în speță. De asemenea, considerând că articolul 76 alineatele 2 și 3 din legea menționată, care transpune articolul 17 alineatele 1 și 2 din această directivă, este o dispoziție procedurală, instanța amintită s-a întemeiat, în primul rând, pe prezumția existenței unui prejudiciu prevăzută la articolul 76 alineatul 3 din Legea 15/2007, astfel cum a fost modificată prin Decretul-lege regal 9/2017, pentru a reține existența unui prejudiciu cauzat lui RM și, în al doilea rând, pe articolul 76 alineatul 2 din această lege, pentru a cuantifica valoarea acestui prejudiciu.
- 21 Volvo și DAF Trucks au formulat apel împotriva hotărârii la Audiencia Provincial de León (Curtea Provincială din León, Spania). Cele două întreprinderi susțin că Directiva 2014/104 nu este aplicabilă în speță întrucât ea nu era în vigoare la momentul săvârșirii încălcării în cauză, aceasta încetând la 18 ianuarie 2011. Potrivit întreprinderilor menționate, data relevantă pentru stabilirea regimului aplicabil acțiunii în despăgubire formulate de RM este data săvârșirii acestei încălcări.
- 22 Volvo și DAF Trucks susțin, prin urmare, că acțiunea în despăgubire introdusă de RM este prescrisă. În această privință, DAF Trucks arată că termenul de prescripție aplicabil nu este cel de cinci ani prevăzut la articolul 10 din Directiva 2014/104, transpus la articolul 74 alineatul 1 din Legea 15/2007, astfel cum a fost modificată prin Decretul-lege regal 9/2017, ci cel de un an prevăzut la articolul 1968 din Codul civil. În plus, acest termen de prescripție de un an ar fi început să curgă de la publicarea comunicatului de presă al Comisiei privind Decizia C(2016) 4673 final. Din acest motiv, societatea menționată arată că, la data la care RM a introdus acțiunea în despăgubire, și anume la 1 aprilie 2018, termenul de prescripție menționat expirase.
- 23 Volvo și DAF Trucks adaugă că, întrucât această directivă nu este aplicabilă, ar trebui să se dovedească în speță atât existența, cât și quantumul prejudiciului, în caz contrar această acțiune trebuind să fie respinsă.
- 24 În acest context, instanța de trimitere solicită să se stabilească domeniul de aplicare temporal al articolului 10 și al articolului 17 alineatele (1) și (2) din Directiva 2014/104. Ea consideră că acest domeniu de aplicare este precizat la articolul 22 din directiva menționată.
- 25 Pentru a stabili dacă articolul 10 și articolul 17 alineatele (1) și (2) din directiva menționată, care cuprind norme ce reglementează termenul de prescripție, existența prejudiciului care rezultă dintr-un cartel și, respectiv, cuantificarea acestui prejudiciu, sunt aplicabile litigiului principal, instanța de trimitere ridică, pe de o parte, problema dacă aceste dispoziții sunt de natură materială sau de natură procedurală.

- 26 Pe de altă parte, instanța de trimitere solicită să se stabilească momentul relevant în raport cu care trebuie să se examineze aplicarea în timp a dispozițiilor menționate pentru a putea stabili dacă ele sunt aplicabile în speță.
- 27 În aceste condiții, Audiencia Provincial de León (Curtea Provincială din León) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Articolul 101 TFUE și principiul efectivității trebuie interpretate în sensul că se opun unei interpretări a reglementării naționale care, stabilind momentul de referință al retroactivității la data sancțiunii, iar nu data introducerii acțiunii, consideră că nu se aplică retroactiv termenul de exercitare a acțiunii de cinci ani, prevăzut la articolul 10 din Directiva [2014/104], precum și la articolul 17 [din această directivă], referitor la evaluarea judiciară a prejudiciului?
- 2) Articolul 22 alineatul (2) din Directiva 2014/104 și termenul «retroactiv» trebuie interpretate în sensul că articolul 10 din această directivă este aplicabil unei acțiuni precum cea exercitată în litigiul principal, care, deși a fost introdusă după intrarea în vigoare a directivei și a normei de transpunere, se referă totuși la fapte sau sancțiuni anterioare?
- 3) În contextul aplicării unei dispoziții precum articolul 76 din [Legea 15/2007], articolul 17 din Directiva 2014/104, referitor la evaluarea judiciară a prejudiciului, trebuie interpretat în sensul că este vorba despre o normă procedurală care este aplicabilă în litigiul principal, în care acțiunea a fost introdusă ulterior intrării în vigoare a normei naționale de transpunere?”

Cu privire la întrebările preliminare

- 28 Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acestora din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util, care să îi permită să soluționeze litigiul cu care a fost sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate. Împrejurarea că, pe plan formal, o instanță națională a adresat o întrebare preliminară făcând trimitere la anumite dispoziții ale dreptului Uniunii nu împiedică Curtea să furnizeze acestei instanțe toate elementele de interpretare ce pot fi utile pentru soluționarea cauzei cu care este sesizată, indiferent dacă ea s-a referit sau nu la acestea în enunțul întrebărilor sale. În această privință, revine Curții sarcina de a extrage din ansamblul elementelor furnizate de instanța națională și în special din motivarea deciziei de trimitere elementele de drept al Uniunii care necesită o interpretare, având în vedere obiectul litigiului (Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 35 și jurisprudența citată).
- 29 În speță, având în vedere ansamblul elementelor furnizate de instanța de trimitere, este necesar, pentru a oferi acestei instanțe un răspuns util, ca întrebările preliminare să fie reformulate.
- 30 Astfel, din decizia de trimitere reiese că, prin intermediul celor trei întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere ridică în esență problema aplicării în timp a articolului 10 și a articolului 17 alineatele (1) și (2) din Directiva 2014/104, în conformitate cu articolul 22 din aceasta, în cazul unei acțiuni în despăgubire care, deși privește o încălcare a legislației în materie de concurență care a încetat înainte de intrarea în vigoare a acestei directive, a fost introdusă după intrarea în vigoare a dispozițiilor care o transpun în dreptul național.

Observații introductive

- 31 Trebuie amintit că, spre deosebire de normele de procedură, care se consideră în general că se aplică de la data la care intră în vigoare (Hotărârea din 3 iunie 2021, Jumbocarry Trading, C-39/20, EU:C:2021:435, punctul 28 și jurisprudența citată), normele de drept material ale Uniunii trebuie interpretate, pentru a garanta respectarea principiilor securității juridice și protecției încrederii legitime, în sensul că nu au în vedere situații împlinite anterior intrării lor în vigoare decât în măsura în care rezultă în mod clar din formularea, finalitatea sau economia acestora că trebuie să le fie atribuit un asemenea efect [Hotărârea din 21 decembrie 2021, Skarb Państwa (Acoperirea asigurării auto), C-428/20, EU:C:2021:1043, punctul 33 și jurisprudența citată].
- 32 Reiese de asemenea din jurisprudența Curții că, în principiu, o normă de drept nouă se aplică începând de la intrarea în vigoare a actului care o instituie. Deși aceasta nu se aplică situațiilor juridice născute și definitiv împlinite sub imperiul legii vechi, ea se aplică efectelor viitoare ale unei situații născute sub imperiul normei vechi, precum și situațiilor juridice noi. Soluția este diferită, sub rezerva respectării principiului neretroactivității actelor juridice, numai dacă norma nouă este însoțită de dispoziții speciale care stabilesc în mod specific condițiile de aplicare în timp a acesteia [Hotărârea din 21 decembrie 2021, Skarb Państwa (Acoperirea asigurării auto), C-428/20, EU:C:2021:1043, punctul 31 și jurisprudența citată].
- 33 În ceea ce privește în mod particular directivele, ca regulă generală, numai situațiile juridice împlinite după expirarea termenului de transpunere a unei directive pot intra în domeniul de aplicare *ratione temporis* al acestei directive (Ordonanța din 16 mai 2019, Luminor Bank, C-8/18, nepublicată, EU:C:2019:429, punctul 32 și jurisprudența citată).
- 34 *A fortiori*, așa se întâmplă cu situațiile juridice născute sub imperiul normei vechi care continuă să își producă efectele ulterior intrării în vigoare a actelor naționale adoptate pentru transpunerea unei directive după expirarea termenului de transpunere a acesteia.
- 35 În acest context, în ceea ce privește aplicarea *ratione temporis* a Directivei 2014/104, trebuie amintit că această directivă conține o dispoziție particulară, care determină în mod expres condițiile de aplicare în timp a dispozițiilor materiale și procedurale ale acesteia (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 25).
- 36 În particular, pe de o parte, în temeiul articolului 22 alineatul (1) din Directiva 2014/104, state membre trebuiau să se asigure că măsurile naționale adoptate în temeiul articolului 21 din aceasta în vederea asigurării conformității cu dispozițiile de drept material din această directivă nu se aplică retroactiv (Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 26).
- 37 Pe de altă parte, în temeiul articolului 22 alineatul (2) din Directiva 2014/104, statele membre trebuiau să se asigure că nicio măsură națională adoptată în vederea asigurării conformității cu dispozițiile procedurale din această directivă nu se aplică acțiunilor în despăgubire cu care o instanță națională a fost sesizată înainte de 26 decembrie 2014 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 27).

- 38 Prin urmare, pentru a determina aplicabilitatea în timp a dispozițiilor Directivei 2014/104, trebuie să se stabilească, în primul rând, dacă dispoziția în cauză constituie sau nu o dispoziție de drept material.
- 39 În această privință, trebuie precizat că problema de a ști care dintre dispozițiile acestei directive sunt de drept material și care nu sunt trebuie apreciată, în lipsa unei trimiteri la dreptul național în cuprinsul articolului 22 din Directiva 2014/104, în raport cu dreptul Uniunii, iar nu în raport cu dreptul național aplicabil.
- 40 De asemenea, deși articolul menționat nu precizează pentru fiecare dispoziție dacă este sau nu de drept material, reiese fără echivoc din modul de redactare a acestui articol, al cărui alineat (1) se referă la „dispozițiile de drept material din prezenta directivă”, că dispozițiile acestei directive, iar nu măsurile naționale adoptate pentru a se conforma acesteia sunt cele reglementate ca fiind sau nu materiale.
- 41 De altfel, acordarea unei marje de apreciere statelor membre în ceea ce privește stabilirea caracterului material sau nu al dispozițiilor Directivei 2014/104 ar putea aduce atingere aplicării efective, coerente și uniforme a acestor dispoziții pe teritoriul Uniunii.
- 42 Odată stabilit caracterul material sau nu al dispoziției în cauză, trebuie să se verifice, în al doilea rând, dacă, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, în care această directivă a fost transpusă tardiv, situația în cauză, în măsura în care nu poate fi calificată drept nouă, s-a împlinit înainte de expirarea termenului de transpunere a directivei menționate sau dacă aceasta a continuat să își producă efectele și după expirarea termenului respectiv.

Cu privire la aplicabilitatea în timp a articolului 10 din Directiva 2014/104

- 43 În ceea ce privește, în primul rând, natura materială sau nu a articolului 10 din Directiva 2014/104, trebuie amintit că, potrivit alineatului (1) al acestuia, articolul menționat stabilește norme aplicabile termenelor de prescripție pentru introducerea acțiunilor în despăgubire în cazul încălcărilor legislației în materie de concurență. Alineatele (2) și (4) ale articolului menționat determină în special momentul de la care începe să curgă termenul de prescripție și împrejurările în care acesta poate fi întrerupt sau suspendat.
- 44 Articolul 10 alineatul (3) din directivă precizează durata minimă a termenului de prescripție. Potrivit acestei dispoziții, statele membre se asigură că termenele de prescripție pentru introducerea unei acțiuni în despăgubire în cazul încălcărilor legislației în materie de concurență sunt de cel puțin cinci ani.
- 45 Termenul de prescripție prevăzut la articolul 10 alineatul (3) din Directiva 2014/104 are ca funcție în special, pe de o parte, să asigure protecția drepturilor persoanei prejudiciate, aceasta trebuind să dispună de suficient timp pentru a strânge informații relevante în vederea unei eventuale acțiuni, și, pe de altă parte, să evite ca persoana prejudiciată să poată întârzia pe o perioadă nedeterminată exercitarea dreptului său la despăgubiri în detrimentul persoanei care răspunde pentru prejudiciu. În consecință, acest termen protejează, în definitiv, atât persoana prejudiciată, cât și persoana care răspunde pentru prejudiciu (a se vedea prin analogie Hotărârea din 8 noiembrie 2012, Evropaïki Dynamiki/Comisia, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punctul 53).

- 46 În acest context, trebuie arătat că din jurisprudența Curții reiese că, spre deosebire de termenele procedurale, termenul de prescripție, întrucât determină stingerea acțiunii în justiție, se raportează la dreptul material, deoarece afectează exercitarea unui drept subiectiv pe care persoana în cauză nu îl mai poate invoca efectiv în justiție (a se vedea prin analogie Hotărârea din 8 noiembrie 2012, *Evropaïki Dynamiki/Comisia*, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punctul 52).
- 47 În consecință, așa cum a arătat în esență avocatul general la punctele 66 și 67 din concluziile sale, este necesar să se considere că articolul 10 din Directiva 2014/104 este o dispoziție de drept material în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă.
- 48 În al doilea rând, din moment ce, în speță, este cert că Directiva 2014/104 a fost transpusă în ordinea juridică spaniolă la cinci luni de la expirarea termenului de transpunere prevăzut la articolul 21 din aceasta, întrucât Decretul-lege regal 9/2017 care a transpus această directivă a intrat în vigoare la 27 mai 2017, pentru a stabili aplicabilitatea în timp a articolului 10 din directiva menționată, trebuie să se verifice dacă situația în discuție în litigiul principal era împlinită înainte de expirarea termenului de transpunere a directivei sau dacă aceasta continuă să își producă efectele și după expirarea termenului respectiv.
- 49 În acest scop, având în vedere particularitățile regulilor de prescripție, natura acestora, precum și mecanismul lor de funcționare, în special în contextul unei acțiuni în despăgubire introduse în urma unei decizii definitive prin care se constată încălcarea legislației în materie de concurență a Uniunii, trebuie să se examineze dacă, la data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104, și anume 27 decembrie 2016, expirase termenul de prescripție aplicabil situației în discuție în litigiul principal, ceea ce presupune să se stabilească momentul la care a început să curgă acest termen de prescripție.
- 50 Or, în ceea ce privește momentul de la care a început să curgă termenul de prescripție respectiv, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței Curții, atunci când nicio reglementare a Uniunii în materie nu este aplicabilă *ratione temporis*, revine ordinii juridice a fiecărui stat membru atribuția de a stabili modalitățile de exercitare a dreptului de a solicita repararea prejudiciului rezultat dintr-o încălcare a articolelor 101 și 102 TFUE, inclusiv cele privind termenele de prescripție, în măsura în care principiile echivalenței și efectivității sunt respectate, acest din urmă principiu impunând ca normele aplicabile acțiunilor care urmăresc să asigure apărarea drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul efectului direct al dreptului Uniunii să nu facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2019, *Cogeco Communications*, C-637/17, EU:C:2019:263, punctele 42 și 43).
- 51 În speță, din dosarul de care dispune Curtea reiese că, înainte de transpunerea directivei menționate în dreptul spaniol, termenul de prescripție aplicabil acțiunilor în despăgubire în cazul încălcărilor legislației în materie de concurență era guvernat de regimul general al răspunderii civile extracontractuale și că, în temeiul articolului 1968 alineatul 2 din Codul civil, acest termen de prescripție cu durata de un an nu începea să curgă decât din momentul în care reclamantul în cauză a luat cunoștință de faptele generatoare ale răspunderii. Deși din decizia de trimitere nu rezultă în mod expres care sunt, potrivit dreptului spaniol, faptele generatoare ale răspunderii a căror cunoaștere determină începerea curgerii termenului de prescripție, dosarul de care dispune Curtea pare să indice că aceste fapte implică cunoașterea informațiilor indispensabile pentru introducerea unei acțiuni în despăgubire. Revine instanței de trimitere sarcina de a stabili acest aspect.

- 52 Pe de altă parte, atunci când o instanță națională trebuie să soluționeze un litigiu între particulari, este obligația acestei instanțe, dacă este cazul, să interpreteze dispozițiile naționale în discuție în litigiul principal, în măsura în care este posibil în lumina dreptului Uniunii și în special a textului și a finalității articolului 101 TFUE, fără a proceda însă la o interpretare *contra legem* a acestor dispoziții naționale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 ianuarie 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, punctele 60-62).
- 53 În această privință, trebuie amintit că o reglementare națională care stabilește data de la care începe să curgă termenul de prescripție, durata și modalitățile suspendării sau întreruperii acestuia trebuie adaptată la specificitățile dreptului concurenței și la obiectivele punerii în aplicare a normelor acestui drept de persoanele în cauză pentru a nu anihila deplina efectivitate a articolelor 101 și 102 TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 47).
- 54 Astfel, introducerea acțiunilor în despăgubire pentru încălcarea legislației în materie de concurență a Uniunii necesită, în principiu, realizarea unei analize factuale și economice complexe (Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 46).
- 55 Trebuie să se țină seama și de faptul că litigiile privind încălcările legislației în materie de concurență a Uniunii și ale legislației naționale a concurenței se caracterizează, în principiu, printr-o asimetrie informațională în detrimentul persoanei prejudiciate, după cum amintește considerentul (47) al Directivei 2014/104, ceea ce face mai dificil pentru aceasta să obțină informațiile indispensabile pentru a formula o acțiune în despăgubire decât pentru autoritățile în materie de concurență să obțină informațiile necesare în vederea exercitării competențelor lor de aplicare a dreptului concurenței.
- 56 În acest context, este necesar să se considere că, spre deosebire de norma aplicabilă Comisiei, care figurează la articolul 25 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003, potrivit căreia termenul de prescripție pentru impunerea de sancțiuni începe să curgă din ziua în care a fost săvârșită încălcarea sau, în cazul unor încălcări continue sau repetate, din ziua în care a încetat încălcarea, termenele de prescripție aplicabile acțiunilor în despăgubire în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii nu pot începe să curgă înainte ca încălcarea să fi încetat și ca persoana prejudiciată să fi luat cunoștință sau să se poată considera în mod rezonabil că a luat cunoștință despre informațiile indispensabile pentru introducerea acțiunii sale în despăgubire.
- 57 În caz contrar, exercitarea dreptului de a solicita despăgubiri ar deveni practic imposibilă sau excesiv de dificilă.
- 58 În ceea ce privește informațiile indispensabile pentru introducerea unei acțiuni în despăgubire, trebuie amintit că din jurisprudența constantă a Curții reiese că orice persoană are dreptul să solicite repararea prejudiciului suferit atunci când există o legătură de cauzalitate între prejudiciul menționat și o încălcare a legislației Uniunii în materie de concurență (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 22, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 40).

- 59 De asemenea, din jurisprudența Curții reiese că este indispensabil, pentru ca persoana vătămată să poată introduce o acțiune în despăgubire, ca aceasta să știe cine este persoana responsabilă de încălcarea dreptului concurenței (Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 50).
- 60 Rezultă că existența unei încălcări a dreptului concurenței, existența unui prejudiciu, legătura de cauzalitate dintre acest prejudiciu și această încălcare, precum și identitatea autorului acesteia fac parte dintre elementele indispensabile de care persoana prejudiciată trebuie să dispună pentru a formula o acțiune în despăgubire.
- 61 În aceste condiții, este necesar să se considere că termenele de prescripție aplicabile acțiunilor în despăgubire în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii nu pot începe să curgă înainte ca încălcarea să fi încetat și ca persoana prejudiciată să fi luat cunoștință sau să se poată considera în mod rezonabil că a luat cunoștință despre faptul că a suferit un prejudiciu ca urmare a acestei încălcări, precum și despre identitatea autorului acesteia.
- 62 În speță, încălcarea a încetat la 18 ianuarie 2011. Or, în ceea ce privește data la care se poate considera în mod rezonabil că RM a luat cunoștință despre elementele indispensabile care îi permiteau să introducă o acțiune în despăgubire, Volvo și DAF Trucks apreciază că data relevantă este cea a publicării comunicatului de presă privind Decizia C(2016) 4673 final, și anume 19 iulie 2016, și că, în consecință, termenul de prescripție prevăzut la articolul 1968 din Codul civil a început să curgă la data publicării respective.
- 63 În schimb, RM, guvernul spaniol și Comisia susțin că trebuie să se rețină ca dată relevantă ziua publicării rezumatului Deciziei C(2016) 4673 final în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, și anume 6 aprilie 2017.
- 64 Deși nu este exclus ca persoana prejudiciată să poată lua cunoștință despre elementele indispensabile pentru introducerea acțiunii în despăgubire cu mult înainte de publicarea în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* a rezumatului unei decizii a Comisiei sau chiar înainte de publicarea comunicatului de presă referitor la această decizie, chiar și într-o cauză privind un cartel, nu reiese din dosarul de care dispune Curtea că aceasta este situația în speță.
- 65 Prin urmare, trebuie să se determine care dintre aceste două publicări este cea care permite în mod rezonabil să se considere că RM a luat cunoștință despre elementele indispensabile care îi permit introducerea unei acțiuni în despăgubire.
- 66 În acest scop, trebuie să se țină seama de obiectul și de natura comunicatelor de presă referitoare la deciziile Comisiei și a rezumatelor acestor decizii care sunt publicate în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*.
- 67 După cum a arătat în esență domnul avocat general la punctele 125-127 din concluzii, mai întâi, comunicatele de presă conțin, în principiu, informații mai puțin detaliate despre împrejurările cauzei respective și despre motivele pentru care un comportament de restrângere a concurenței poate fi calificat drept încălcare decât rezumatele deciziilor Comisiei publicate în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, care, potrivit articolului 30 din Regulamentul nr. 1/2003, menționează numele părților interesate și esențialul deciziei în cauză, inclusiv sancțiunile impuse.

- 68 Apoi, comunicatele de presă nu sunt destinate să producă efecte juridice față de terți, în special față de persoanele prejudiciate. De fapt, ele constituie scurte documente destinate, în principiu, presei și mass-mediei. Prin urmare, nu se poate considera că există o obligație generală de diligență din partea persoanelor prejudiciate de o încălcare a legislației în materie de concurență care să le impună să urmărească publicarea unor astfel de comunicate de presă.
- 69 În sfârșit, spre deosebire de rezumatele deciziilor Comisiei, care, potrivit punctului 148 din Comunicarea Comisiei privind cele mai bune practici de desfășurare a procedurilor inițiate în aplicarea articolelor 101 și 102 TFUE, sunt publicate la scurt timp după adoptarea deciziei în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* în toate limbile oficiale ale Uniunii, comunicatele de presă nu sunt în mod necesar publicate în toate limbile oficiale ale Uniunii.
- 70 În speță, așa cum a arătat în esență domnul avocat general la punctele 129-131 din concluzii, comunicatul de presă nu pare să identifice cu precizia rezumatului Deciziei C(2016) 4673 final identitatea autorilor încălcării respective, durata sa exactă și produsele vizate de încălcare.
- 71 În aceste condiții, nu se poate considera în mod rezonabil că, în speță, RM a luat cunoștință despre elementele indispensabile care îi permiteau să introducă acțiunea în despăgubire la data publicării comunicatului de presă privind Decizia C(2016) 4673 final, și anume la 19 iulie 2016. În schimb, se poate considera în mod rezonabil că RM a luat cunoștință despre acestea la data publicării rezumatului Deciziei C(2016) 4673 final în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, și anume la 6 aprilie 2017.
- 72 În consecință, deplina efectivitate a articolului 101 TFUE impune să se considere că, în speță, termenul de prescripție a început să curgă la data acestei publicări.
- 73 Astfel, în măsura în care termenul de prescripție a început să curgă după data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104, și anume după 27 decembrie 2016, și a continuat să curgă chiar și după data intrării în vigoare a Decretului-lege regal 9/2017 adoptat pentru transpunerea acestei directive, și anume după 27 mai 2017, acest termen ar fi expirat în mod necesar ulterior acestor două date.
- 74 Rezultă, așadar, că situația în discuție în litigiul principal continua să își producă efectele după data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104 sau chiar după data intrării în vigoare a Decretului-lege regal 9/2017 de transpunere a acesteia.
- 75 În măsura în care aceasta ar fi situația în litigiul principal, aspect a cărui verificare îi revine instanței de trimitere, articolul 10 din directiva menționată este aplicabil *ratione temporis* în speță.
- 76 Trebuie amintit în acest context că, potrivit unei jurisprudențe constante, o directivă nu poate, prin ea însăși, să creeze obligații în sarcina unui particular și, prin urmare, nu poate fi invocată ca atare împotriva sa. Astfel, a extinde posibilitatea de a invoca o dispoziție a unei directive netranspuse sau incorect transpuse la domeniul raporturilor dintre particulari ar însemna să se recunoască Uniunii competența de a edicta obligații în sarcina particularilor cu efect imediat, deși Uniunea are această posibilitate numai în cazurile în care i s-a atribuit competența de a adopta regulamente (Hotărârea din 7 august 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, punctul 42 și jurisprudența citată).

- 77 Reiese de asemenea din jurisprudența Curții că, în cadrul unui litigiu între particulari precum cel în discuție în litigiul principal, instanța națională este obligată, dacă este cazul, să interpreteze dreptul național, de la expirarea termenului de transpunere a unei directive netranspuse, astfel încât să facă situația în cauză imediat compatibilă cu dispozițiile acestei directive, fără a proceda însă la o interpretare *contra legem* a dreptului național (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 octombrie 2018, Klohn, C-167/17, EU:C:2018:833, punctele 45 și 65).
- 78 În orice caz, ținând seama de faptul că au trecut mai puțin de douăsprezece luni între data publicării rezumatului Deciziei C(2016) 4673 final în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* și introducerea acțiunii în despăgubire formulate de RM, această acțiune nu pare, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, să fie prescrisă la momentul introducerii sale.
- 79 Având în vedere ceea ce precedă, este necesar să se considere că articolul 10 din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că reprezintă o dispoziție de drept material, în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă, și că intră în domeniul său de aplicare temporal o acțiune în despăgubire pentru o încălcare a legislației în materie de concurență care, deși privește o încălcare a legislației în materie de concurență ce a încetat înainte de intrarea în vigoare a directivei menționate, a fost introdusă după intrarea în vigoare a dispozițiilor care o transpun în dreptul național, în măsura în care termenul de prescripție aplicabil acțiunii respective în temeiul vechilor norme nu s-a împlinit înainte de data de expirare a termenului de transpunere a directivei respective.

Cu privire la aplicabilitatea în timp a articolului 17 alineatele (1) și (2) din Directiva 2014/104

- 80 În ceea ce privește, în primul rând, aplicabilitatea în timp a articolului 17 alineatul (1) din Directiva 2014/104 în speță, trebuie amintit că din modul de redactare a acestei dispoziții reiese că statele membre se asigură că nici sarcina probei, nici standardul probatoriu necesare pentru cuantificarea prejudiciului nu fac practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea dreptului la despăgubiri. Aceste state se asigură de asemenea că instanțele naționale sunt abilitate, în conformitate cu procedurile naționale, să estimeze quantumul prejudiciului rezultat dintr-o încălcare a normelor în materie de concurență în cazul în care se constată că un reclamant a suferit un prejudiciu, dar cuantificarea exactă, pe baza elementelor de probă disponibile, a prejudiciului suferit este practic imposibilă sau excesiv de dificilă.
- 81 Astfel, dispoziția menționată urmărește să garanteze efectivitatea acțiunilor în despăgubire în cazul încălcărilor legislației în materie de concurență, în special în situații particulare în care ar fi practic imposibil sau excesiv de dificil să se cuantifice cu precizie quantumul exact al prejudiciului suferit.
- 82 În realitate, această dispoziție are ca obiectiv reducerea standardului probatoriu necesar în vederea stabilirii quantumului prejudiciului suferit și remedierea asimetriei informaționale existente în detrimentul reclamantului în cauză, precum și a dificultăților care rezultă din faptul că cuantificarea prejudiciului suferit necesită evaluarea modului în care ar fi evoluat piața în cauză în lipsa încălcării.
- 83 După cum a arătat domnul avocat general la punctul 73 din concluzii, articolul 17 alineatul (1) din Directiva 2014/104 nu stabilește noi obligații de fond în sarcina uneia sau a alteia dintre părțile din litigiul în cauză. Această dispoziție, mai precis, a doua teză a sa, urmărește, în schimb, în

conformitate cu „procedurile naționale” la care se referă, să confere instanțelor naționale o competență specială în cadrul litigiilor privind acțiunile în despăgubire în cazul încălcărilor legislației în materie de concurență.

- 84 În acest context, trebuie amintit că din jurisprudența Curții reiese că normele referitoare la sarcina probei și la nivelul probatoriu necesar sunt, în principiu, calificate drept norme procedurale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 ianuarie 2016, Eturas și alții, C-74/14, EU:C:2016:42, punctele 30-32).
- 85 Prin urmare, este necesar să se considere că articolul 17 alineatul (1) din Directiva 2014/104 constituie o dispoziție procedurală în sensul articolului 22 alineatul (2) din această directivă.
- 86 În această privință, astfel cum reiese din jurisprudența amintită la punctul 31 din prezenta hotărâre, se consideră în general că normele de procedură se aplică de la data la care intră în vigoare.
- 87 Trebuie amintit de asemenea că, în temeiul articolului 22 alineatul (2) din Directiva 2014/104, statele membre trebuiau să se asigure că nicio măsură națională adoptată în vederea asigurării conformității cu dispozițiile care nu sunt de drept material ale acestei directive nu se aplică acțiunilor în despăgubire cu privire la care o instanță națională a fost sesizată înainte de 26 decembrie 2014.
- 88 În speță, acțiunea în despăgubire a fost introdusă la 1 aprilie 2018, respectiv după 26 decembrie 2014 și după data transpunerii Directivei 2014/104 în ordinea juridică spaniolă. În consecință, fără a aduce atingere considerațiilor de la punctele 76 și 77 din prezenta hotărâre, articolul 17 alineatul (1) din această directivă este aplicabil *ratione temporis* unei asemenea acțiuni.
- 89 În aceste condiții, este necesar să se considere că articolul 17 alineatul (1) din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că reprezintă o dispoziție procedurală, în sensul articolului 22 alineatul (2) din această directivă, și că intră în domeniul său de aplicare temporal o acțiune în despăgubire care, deși privește o încălcare a legislației în materie de concurență ce a încetat înainte de intrarea în vigoare a directivei menționate, a fost introdusă după 26 decembrie 2014 și după intrarea în vigoare a dispozițiilor naționale de transpunere a acesteia în dreptul național.
- 90 În ceea ce privește, în al doilea rând, aplicabilitatea în timp a articolului 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104, trebuie amintit de la bun început că, potrivit acestei dispoziții, se presupune că încălcările sub forma unor carteli provoacă prejudicii. Autorul încălcării are însă dreptul de a răsturna o astfel de prezumție.
- 91 Din modul de redactare a dispoziției menționate reiese că aceasta stabilește o prezumție simplă privind existența prejudiciului rezultat dintr-un cartel. Astfel cum reiese din considerentul (47) al Directivei 2014/104, legiuitorul Uniunii a limitat această prezumție la cauzele privind cartelurile, dată fiind natura lor secretă, care sporește asimetria informațională și îngreunează obținerea de către persoanele prejudiciate a probelor necesare pentru dovedirea prejudiciului.
- 92 Astfel cum a arătat în esență domnul avocat general la punctele 78, 79 și 81 din concluzii, deși articolul 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104 reglementează în mod necesar repartizarea sarcinii probei, întrucât stabilește o prezumție, această dispoziție nu are un scop pur probatoriu.

- 93 În această privință, astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 58-60 din prezenta hotărâre, existența unui prejudiciu, legătura de cauzalitate dintre acest prejudiciu și încălcarea legislației în materie de concurență săvârșită, precum și identitatea autorului acestei încălcări fac parte dintre elementele indispensabile de care persoana prejudiciată trebuie să dispună pentru a formula o acțiune în despăgubire.
- 94 De asemenea, din moment ce articolul 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104 prevede că nu este necesar ca persoanele prejudiciate de un cartel interzis la articolul 101 TFUE să dovedească existența unui prejudiciu rezultat dintr-o astfel de încălcare și/sau o legătură de cauzalitate între prejudiciul menționat și acest cartel, trebuie să se considere că această dispoziție privește elementele constitutive ale răspunderii civile extracontractuale.
- 95 Întrucât prezumă existența unui prejudiciu suferit ca urmare a unui cartel, prezumția simplă stabilită de această dispoziție este direct legată de angajarea răspunderii civile extracontractuale a autorului încălcării în cauză și, în consecință, afectează în mod direct situația juridică a acestuia.
- 96 Prin urmare, trebuie să se considere că articolul 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104 constituie o normă strâns legată de nașterea, angajarea și întinderea răspunderii civile extracontractuale a întreprinderilor care au încălcat articolul 101 TFUE prin participarea lor la un cartel.
- 97 Or, după cum a arătat domnul avocat general la punctul 81 din concluzii, o asemenea normă poate fi calificată drept normă de drept material.
- 98 Prin urmare, este necesar să se considere că articolul 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104 constituie o dispoziție de drept material în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă.
- 99 Astfel cum reiese din cuprinsul punctului 42 din prezenta hotărâre, pentru a stabili aplicabilitatea temporală a articolului 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104, trebuie să se verifice în speță dacă situația în discuție în litigiul principal s-a împlinit înainte de expirarea termenului de transpunere a acestei directive sau dacă ea continuă să își producă efectele după expirarea termenului respectiv.
- 100 În acest scop, trebuie să se țină seama de natura și de mecanismul de funcționare a articolului 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104.
- 101 Această dispoziție stabilește o prezumție simplă potrivit căreia, în măsura în care există un cartel, se prezumă în mod automat existența unui prejudiciu care rezultă din acest cartel.
- 102 Din moment ce faptul identificat de legiuitorul Uniunii ca permițând să se prezume existența unui prejudiciu este existența unui cartel, trebuie să se verifice dacă data la care cartelul în cauză a încetat precedă data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104, aceasta din urmă nefiind transpusă în dreptul spaniol în termenul respectiv.
- 103 În speță, cartelul a durat de la 17 ianuarie 1997 până la 18 ianuarie 2011. Astfel, această încălcare a încetat înainte de data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104.
- 104 În aceste condiții, având în vedere articolul 22 alineatul (1) din Directiva 2014/104, trebuie să se considere că prezumția simplă stabilită la articolul 17 alineatul (2) din această directivă nu poate fi aplicabilă *ratione temporis* unei acțiuni în despăgubire care, deși a fost introdusă după intrarea

în vigoare a dispozițiilor naționale ce transpun tardiv directiva menționată în dreptul național, privește o încălcare a legislației în materie de concurență care a încetat înainte de data expirării termenului de transpunere a acesteia.

105 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebările adresate după cum urmează:

- Articolul 10 din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că reprezintă o dispoziție de drept material, în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă, și că intră în domeniul său de aplicare temporal o acțiune în despăgubire care, deși privește o încălcare a legislației în materie de concurență ce a încetat înainte de intrarea în vigoare a directivei menționate, a fost introdusă după intrarea în vigoare a dispozițiilor care o transpun în dreptul național, în măsura în care termenul de prescripție aplicabil acțiunii respective în temeiul vechilor norme nu s-a împlinit înainte de data de expirare a termenului de transpunere a directivei respective.
- Articolul 17 alineatul (1) din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că reprezintă o dispoziție procedurală, în sensul articolului 22 alineatul (2) din această directivă, și că intră în domeniul său de aplicare temporal o acțiune în despăgubire care, deși privește o încălcare a legislației în materie de concurență ce a încetat înainte de intrarea în vigoare a directivei menționate, a fost introdusă după 26 decembrie 2014 și după intrarea în vigoare a dispozițiilor care o transpun în dreptul național.
- Articolul 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că reprezintă o dispoziție de drept material, în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă, și că nu intră în domeniul său de aplicare temporal o acțiune în despăgubire care, deși a fost introdusă după intrarea în vigoare a dispozițiilor care transpun tardiv directiva menționată în dreptul național, privește o încălcare a legislației în materie de concurență care a încetat înainte de data expirării termenului de transpunere a acesteia.

Cu privire la cheltuielile de judecată

106 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

Articolul 10 din Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene trebuie interpretat în sensul că reprezintă o dispoziție de drept material, în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă, și că intră în domeniul său de aplicare temporal o acțiune în despăgubire care, deși privește o încălcare a legislației în materie de concurență ce a încetat înainte de intrarea în vigoare a directivei menționate, a fost introdusă după intrarea în vigoare a dispozițiilor care o transpun în dreptul național, în măsura în care termenul de prescripție

aplicabil acțiunii respective în temeiul vechilor norme nu s-a împlinit înainte de data de expirare a termenului de transpunere a directivei respective.

Articolul 17 alineatul (1) din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că reprezintă o dispoziție procedurală, în sensul articolului 22 alineatul (2) din această directivă, și că intră în domeniul său de aplicare temporal o acțiune în despăgubire care, deși privește o încălcare a legislației în materie de concurență ce a încetat înainte de intrarea în vigoare a directivei menționate, a fost introdusă după 26 decembrie 2014 și după intrarea în vigoare a dispozițiilor naționale care o transpun în dreptul național.

Articolul 17 alineatul (2) din Directiva 2014/104 trebuie interpretat în sensul că reprezintă o dispoziție de drept material, în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă, și că nu intră în domeniul său de aplicare temporal o acțiune în despăgubire care, deși a fost introdusă după intrarea în vigoare a dispozițiilor ce transpun tardiv directiva menționată în dreptul național, privește o încălcare a legislației în materie de concurență care a încetat înainte de data expirării termenului de transpunere a acesteia.

Semnături